इध्मशेषस्य सर्वस्याभ्याधानम् एतर्हि हि होता अग्नेः समिन्धनं परिसमापयतीव समिद्ध इत्यनेन समिन्धनस्य भूतवप्रतिपत्तेः ॥ अतिरिक्तं शत्रुवर्धनहेतुः ॥३८॥ अत्रिमां सामिधेनीमनूद्य व्याचष्टे ॥३९॥ अध्वरशब्दो हि सोमयागे रूढः स चात्र दर्शपूर्णमासविषये मन्त्रेण प्रस्तूयतऽइति सोमयागेन यावदेव फलं प्राप्नोति तावद्दर्शपूर्णमासयागेनापि ॥४०॥ १ ॥४॥

सामिधेन्यनुवचनानन्तरमग्ने महां असीति निगदस्यानुवचनं विधित्सुस्तत्प्रतिपाद्यायाः प्रशंसायाः कर्तव्यतां तदुपोद्घातत्वेन प्रतिपादयति ॥ हविर्वहनार्थं गुरुतमे तस्मिन्होतृत्वे अग्निं योजयित्वा तस्योत्साहं जनयिनुमस्तुवन्ननया च स्तुत्या तमग्निं वीर्ये संयक्स्थापितवन्तः ॥१॥ स त्रेधात्मानं व्याकुरुताग्निं तृतीयं वायुं तृतीयमित्यादिश्रुतेः ॥२॥ होतृकर्तृप्रवरो विधीयते ॥३॥ तत्र धर्मविशेषमाह परस्तादिति । तस्मिन्नार्षेयप्रवरणे कूटस्थमृषिमारभ्य तत्पुत्रपौत्रादिक्रमेणार्वाचीनं वरणं कर्तव्यम् यथा आङ्गिरस बार्हस्पत्य भारद्वाजेत्यादि तथा च ज्यैष्ठ्यस्य पतये एवैतं निह्नुते अनेन प्रवरणेन निवेदयति ॥४॥ देवेद्ध इत्यादिनिवित्पदानां स्पष्टोऽर्थः ॥५॥ आस्यरूपं पात्रमास्पात्रम् । अग्नौ प्रक्षिप्तस्य हविषो देवैरश्यमानत्वादग्नेरेव पात्रत्वम् । यस्य खलु भोज्यस्य वस्तुनः संबन्धि पात्रं प्राप्नुमिच्छति तत्प्राप्नोत्येवंवेदिता ॥१३॥ निवित्पदानन्तरमावाहननिगदमप्यनूद्य पदशो व्याचष्टे ॥१६॥ दर्शपूर्णमासयोरुभयत्र योऽग्निः पुरोडाशदेवता तदावाहनानन्तरं निर्वापसमये यस्यै देवतायै येन क्रमेण निरुप्तं तेनैव क्रमेण तस्याः अग्नीषोमावावहेत्यादिवाक्यैरावाहनं कार्यम् ॥ कर्मवाचिना प्रयाजानुयाजशब्देन तत्सम्बन्धिनो देवा लक्ष्यन्ते तेषामाज्यमेव हि भागाः औहवीपभृतयोराज्ययोस्तद्धविष्ट्वश्रवणात् ॥ अग्निं होत्रायेत्यनेन स्विष्टकृतोऽग्नेरावाहनं विवक्षितम् ॥ आ च वहेति वाक्येन प्राक्प्रतिपादितस्याज्यभागादिदेवतानां सर्वासामावाहनस्य निगमनम् ॥ अनुष्ठा अनुक्रमेण सम्यक् ॥१७॥ अनुवाक्या हि द्युलोकरूपा तिष्ठंश्च द्युलोकसंबन्धो भवति अतोऽनुवाक्या तावत्तिष्ठतैवानुवक्तुं योग्या अनुवचनसाम्यात्सामिधेन्यादिकमपि तिष्ठतैव पठितुं युक्तम् ॥१८॥ इयं पृथिव्यात्मिकैव याज्या ॥१९॥ २ ॥४॥

सामिधेनीभिर्ऋग्भिः समिद्धस्याग्नेः लौकिकाग्निसकाशादतिशयमाह । राक्षसादिभिर्धर्षितुं स्प्रष्टुमशक्यः ॥१॥ अथैताः सामिधेनीः प्रत्येकं तत्तल्लिङ्गोपन्यासेन प्राणापानश्रोत्रादिकरणग्रामविशिष्टात्मसंस्कारहेतुतया प्रशंसति । प्रगमनयुक्तत्वात्प्राणः प्रशब्दवान् प्राणवृत्तिर्हि इडापिङ्गलाभ्यां प्राचीनं निर्गच्छति । बहिर्निर्गतस्य वायोरात्माभिमुखी वृत्तिर्ह्यपानः उदानवायुर्देहस्योत्क्षेपणादधिकतेजोयुक्तः ॥३॥ वनीवाह्यते भृशं वहति देवान् शीघ्रं प्रापयति ॥६॥ अन्तस्था अन्तरवस्थिता । प्राणापानादिपञ्चवृत्त्याश्रयभूतो यः क्रियाशक्त्यात्मको देहमध्येऽवस्थितः प्राणः तमनया दीपयति अस्माच्च प्राणादारभ्य अन्ये प्राणाश्चक्षुःश्रोत्रादय ऊर्ध्वाश्चरन्ति अन्ये पायूपस्थयोन्यादयोऽवाञ्चः ॥८॥ अभिलषितस्त्रीविरहे अतिशयेन शोकहेतुत्वात् शोचिष्केशशब्देन पुंव्यञ्जनं लक्ष्यते तथा च एतच्छब्दवत्यैतयर्चा आनन्दव्यापारस्य उपस्थाख्यस्येन्द्रियस्य समिन्धनं कृतं भवति ॥९॥ तत अनन्तरमेकादश सामिधेनीः तदनुवचनसमये शपतो द्वेष्यस्य प्राणापानादिवियोजनहेतुत्वेन प्रशंसति । प्रथमायामनूच्यमानायामेनं होतारं यदि द्वेष्यः शपेत् अनुव्याहारः शाप इति हि धूर्तस्वामी भाष्यकारः तं प्रति होता ब्रूयात् एतर्हि आत्मनः स्वसंबधिनं प्राणं हे शत्रो अग्नौ निहितवानसि तेन च प्राणेन नि-